

of requirements; objects are features and the image. The research has applied methods of analysis, specification, synthesis, organization, summarizing, and the integrated author's approach. The author has elaborated and clarified the definition of supervisor; proposed some new requirements for development of reform directions of Ukraine in scientific and educational spheres. The list of requirements has been recommended as a tool of provision with effective training and high-grade dissertations in innovative development, growth in the number of candidates and doctors of science.

Keywords: applicants (graduate, undergraduate), highly qualified personnel, qualified (professional) requirements, supervisor, academic advisor, academic advising, research institute, national academy of sciences (NAS), image, professional features.

Подано до редакції 02.10.13

УДК 378.06

З. Н. Курлянд

ІНТЕГРАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЛОЩИНІ ІДЕЙ К. Д. УШИНЬСЬКОГО

У статті розкрито основні механізми сучасних інтегративних технологій, які суттєво впливають на процес навчання майбутніх учителів. Цей механізм є багаторазовою сукупною дією на особистість, зокрема на її когнітивну й емоційну сфери. Витоки цієї ідеї знаходяться в площині досліджень К.Д.Ушинського, який розкрив тісний зв'язок між міцністю знань та емоціями, які ці знання продукують.

Ключові слова: інтегративні технології навчання, підготовка майбутніх учителів, принципи наочності і міцності знань за К.Д.Ушинським.

Постанова проблеми у загальному вигляді пов'язана з необхідністю усвідомлення історичного досвіду минулого, зокрема педагогічної спадщини видатного педагога К. Д. Ушинського, задля використання його творчих здобутків в реаліях сьогодення.

Ідеї глобалізації, пронизуючи всі аспекти суспільного життя, не могли оминати проблеми освіти. Як будь-яке суспільне явище, глобалізація освіти має як позитивні, так і негативні риси. Безумовно, вона сприяє швидкому розповсюдженню нових ідей в освітній галузі, дозволяє тим, хто здобуває освіту того чи того рівня, користуватися на практиці новими ідеями, методами, технологіями, інноваціями різних країн світу, бути обізнаними з особливостями функціонування різноманітних систем освіти тощо. Водночас, глобалізаційні освітні процеси сприяють їхній уніфікації, а отже можуть порушити унікальність освітньо-культурного досвіду, традицій тієї чи тієї країни. Звернення до витоків національної педагогічної думки, до історії педагогіки дозволяє сучасним освітянам сформулювати об'ємний, голографічний погляд на проблеми освіти, виховання, навчання, що спрямовує думку на оптимальний шлях їх розв'язання.

Згідно з цим, використання ідей видатного педагога, засновника професійної педагогічної освіти К. Д. Ушинського щодо навчання майбутніх учителів у теперішній час є доцільним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких вивчається унікальний досвід і педагогічні погляди К. Д. Ушинського (Д. М. Скільський, М. М. Гриценко, О. В. Сухомлинська, Д. О. Лордкіпанідзе та ін.), простежується чітка тенденція осмислити погляди

К. Д. Ушинського на підготовку майбутніх учителів задля їхнього використання в теперішній час. З іншого боку наукова спадщина видатного педагога створює невичерпне джерело ідей, які можуть бути використанні в реалії сьогодення згідно потреб технологізації педагогічної освіти.

Відтак, **мета статті** полягає у визначенні інтегративних технологій навчання в підготовці майбутніх учителів згідно принципу наочності К. Д. Ушинського.

Виклад основного матеріалу почнемо з розгляду особливостей реалізації принципу наочності К. Д. Ушинського у процесі підготовки майбутніх учителів.

Насамперед слід зазначити, що вихідні положення навчання К. Д. Ушинський вибудовує на основі психології, яку він вважав одним із джерел педагогічної теорії і, особливо, дидактики. Вчений намагався тлумачити психічні процеси з погляду розвитку окремих психічних здібностей людини в процесі виховання [1, с.194] і навчання.

У процесі навчання ті, хто навчається, встановлюють своє ставлення до предметів навчання, як відношення суб'єкта до об'єкта і, відтак, виявляють переживання позитивного чи негативного характеру.

Вчений зазначав, що провідним психологічним чинником діяльності людини є почування, які складають основу душевних явищ. Саме «у почуваннях виражається суб'єктивне відношення душі до відчуттів, причиною яких є зовнішній світ, що діє на нас за допомогою органів зовнішніх почуттів» [2, с.20]. Згідно з цим, цілком природно, що чільне місце в педагогічній теорії К. Д. Ушинського займає психологія почут-

тів. Емоції, на думку вченого, не є окремими функціями людської психіки, а відображають єдиний психофізичний стан особистості. Згідно цього стає зрозумілим, чому в процесі організації раціонального навчання К. Ушинський надавав великого значення питанням збудження і розвитку позитивних емоцій. Психологія емоцій у працях науковця невід'ємно пов'язана з теорією навчання, зокрема відносно до системи побудови системи навчання. В цій системі найголовніше місце відводиться дидактичним принципам, як «необхідним умовам викладання», з поміж яких виокремлено принципи свідомості, поступовості, активності, самодіяльності тощо. При цьому процес навчання може стати процесом активного і міцного засвоєння знань тими, хто навчається, не тільки за рахунок зусиль і керівництва викладача. Велике значення мають також мобілізація волі, пам'яті, мислення і емоцій учнів.

Для того, щоб навчання давало повноцінні знання і навички, воно повинно характеризуватися послідовністю, що передбачає побудову процесу навчання на такій основі, щоб воно поступово, в певному порядку формувало в учнів єдину систему знань і навичок. «Ми повинні готувати можливість [появи] такої системи в розумі учня і привчати його до внутрішній праці щодо приведення в ясну і чітку стрункість всього багатства його уявлень», – зазначав учений [2, с.397].

Реалізація всіх вищезазначених дидактичних принципів неможлива без принципів наочності і міцності засвоєних знань і навичок. Ці принципи науковець вважає взаємозумовленими і взаємозалежними: «чим більше органів наших почуттів беруть участь у сприйнятті якогось враження або групи вражень, тим міцніше ці враження лягають в нашу механічну, нервову пам'ять, вірніше зберігається нею і легше потім згадуються» [2, с. 251]. Підсумовуючи, автор не тільки пов'язував наочність з міцністю знань, але й уважав, що наочне навчання і наочні засоби і посібники сприяють формуванню в дітях навичок самостійності, послідовної презентації власних думок: «Душа наша, особливо легко, ясно і міцно засвоює те, що сприймає через орган зору і внаслідок цього може завжди його уявляти у вигляді картини [пед. поїздка до Швейцарії с.175(с.222)]. Водночас для того, щоб наочні предмети та картини міцно запам'ятовувалися, необхідно використовувати активне повторення, сутність якого полягає в тому, що ученя самостійно, не сприймаючи їх із зовнішнього світу, відтворював у самому собі сліди уявлень, що були сприйняті їм раніше» [2, с.425].

Згідно з цими ідеями К. Ушинського спробуємо розглянути інтегративні технології навчання в підготовці майбутніх учителів. У педагогіці інтеграцію розуміємо як цілеспрямоване і доцільне об'єднання педагогічних об'єктів у відповідну систему цільового призначення. Відповідно до педагогічних технологій, інтегративні визначаємо як такі, що забезпечують багатовекторний і кумулятивний вплив на досліджуване явище, тобто на особистість майбутнього вчителя.

В межах нашого дослідження ми намагаємося ро-

зглянути технології «Колаж» і «Пластилін» і довести, що вони є педагогічними технологіями вищу, а по-друге, що вони можуть розглядатись як інтегративні технології навчання в підготовці майбутніх учителів, оскільки забезпечують багатовекторний кумулятивний вплив на особистість майбутніх учителів.

Насамперед доведемо, що «Колаж» і «Пластилін» – це педагогічні технології вищої школи, оскільки вони відповідають таким критеріям, як: концептуальність, керованість, системність, ефективність і відтворюваність. Зазначимо, що технологія «Колаж» і «Пластилін» були запропоновані А.Хуторським [3, с.508-510] для учнів молодших і середніх класів. Наш багаторічний досвід показує, що вони ефективно використовуються й у вишах. Підкреслимо, що обидві технології спираються на концепцію гуманізму, вихідними принципами якої є принципи свободи, самостійності і співробітництва. Вищезгадані технології належать до особистісно зорієнтованих, оскільки розглядають тих, хто навчається (студентів), як суб'єктів учіння, а тих хто навчає (викладачів), як суб'єктів викладання і будуються на суб'єкт-суб'єктних відносинах, завдяки яким реалізується ідея об'єднання їхньої діяльності шляхом побудови індивідуальних освітніх траєкторій. У такий спосіб досягаються індивідуалізовані цілі навчання. Відтак технології «Колаж» і «Пластилін» відповідають критерію концептуальності, згідно з яким реалізуються принципи свободи, самостійності та співробітництва.

Невід'ємною складовою цієї технології є творчий початок, оскільки технологія «Пластилін» передбачає візуалізацію різних педагогічних понять, які ліпляться з пластиліну, крім того за допомогою пластиліну можна презентувати певні педагогічні фати і явища. Для виконання таких завдань передбачена робота, в якій відбувається жваве обговорення задуму, його презентація і захист. Отже, в ході виконання таких творчих завдань реалізується принцип свободи, оскільки кожна група студентів вільно обирає форму візуалізації, діючи при цьому самостійно, а кінцевий результат виникає внаслідок співробітництва, до якого залучаються всі члени мікрогрупи, оскільки на виконання роботи відводиться мало часу, отже спільна злагоджена взаємодія необхідна для досягнення поставленої мети. Все це сприяє тому, що майбутні вчителі вчать поважати іншу людину (формується образ «корошого іншого» за І. Бехом) [4], вміти її вислухати і зрозуміти, припустити існування іншої думки, яка також має «право на життя», приймати спільне рішення, довіряти один одному, допомагати і відповідати за роботу своєї групи, що не виключає обов'язковий індивідуальний звіт про роботу кожного. Робота в групах протікає жваво, цікаво, викликаючи цілу низку різноманітних позитивних емоцій. Згідно з науковими міркуваннями К. Ушинського наочність пов'язана з міцністю і знань і водночас само по собі завдання за своїм змістом містить значний потенціал для розкриття і розвитку творчих педагогічних здібностей, оскільки відтворює певне педагогічне явище, ситуацію, а отже продукують творче

педагогічне мислення. Щодо технології «Колаж», яка також сприяє розвитку педагогічних здібностей, то під час виконання завдання, яке потребує розподілу на групи, студенти починають обмірковувати як сутність і можливості проблеми, так і презентацію захисту прийнятого рішення з наведенням повної аргументації висунутих пропозицій. У цій технології також реалізується візуалізація педагогічних понять, але вже засобами плакату, який створюється із допоміжних засобів (старих часописів, репродукцій картин тощо) потребує постановки проблеми й обґрунтування шляхів її розв'язання.

Під час реалізації вищезазначених технологій викладач не лише консультує студентів, але й спостерігає за їхньою діяльністю, виявляє їхню прихильність до науково-теоретичної чи практичної діяльності, наявність лідерських якостей (коли хтось з членів «команд» в умовах обмеженого часу бере на себе організацію роботи, розподіл обов'язків, обговорення ідей тощо).

Концепція гуманізму передбачає визнання цінності людини як особистості, її права і свободу, щастя, захист і охорону життя, здоров'я, створення умов для розвитку людини, її творчого потенціалу, нахилів, здібностей, надання допомоги в її життєвому самовизначенні, інтеграції в суспільство, повної самореалізації в цьому суспільстві. Керованість вищезазначених технологій виявляється в можливості планувати, проектувати відповідні заняття згідно з планом, а також проводити діагностування попередніх і вихідних знань студентів. Відповідно до критерію системності «Колаж» і «Пластилін» повинні мати такі ознаки системи: цілеспрямованість, цілісність, логіку процесу, взаємозв'язок частин і цілого.

Цілеспрямованість передбачає наявність конкретної мети, отже основні цілі цих технологій (саме у вищих) полягають у:

- забезпеченні індивідуального розвитку студента, що досягається за рахунок організації діяльності в малих групах;
- створення умов для творчої діяльності. Ця позиція зумовлена творчою постановкою завдань, достатньо несподіваних і відсутністю обмежень у пропозиціях та їх реалізації на практиці;
- розвиток умінь і навичок роботи з різними джерелами інформації;
- забезпечення розвитку соціального досвіду за рахунок оволодіння навичками співробітництва, відповідальності і самостійності в навчально-

ЛІТЕРАТУРА

1. Лордкипанидзе Д.О. Педагогическое мышление К.Д.Ушинского / Давид Осипович Лордкипанидзе. – [3-е издание]. – М.: Гос. учебное пед. изд-во Минпрос РСФСР, 1954. – 368 с.
2. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Собр. соч. К.Д.Ушинского. – М., Л.: АПН РСФСР, 1947- 1949. – Т.9. – 628 с.
3. Ушинский К.Д. Педагогическая поездка по

познавальній, позанавчальній і науково-творчій діяльності.

Ефективність вищезазначених технологій підтверджується гарантованим досягненням високих результатів як у студентів молодших курсів, так і в магістрантів, слухачів факультетів післядипломної освіти, підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ.

Отже, технологія «Колаж» і «Пластилін» за всіма ознаками можуть називатися педагогічними технологіями вищої школи.

Педагогічна підготовка майбутнього вчителя передбачає не лише оволодіння системою педагогічних знань, умінь, навичок і способів дій, що дозволяють майбутньому педагогу творчо виконувати свою професійну діяльність, але й створюють умови для сприятливого впливу на розвиток його особистісних якостей.

На думку В. Как-Каліка, оптимальне поєднання інтелектуального й емоційного аспектів педагогічної підготовки стимулює розвиток інтегративних якостей майбутнього вчителя. Це пов'язано з тим, що здійснюється цілеспрямований вплив на емоційно-інтелектуальну сферу студента – майбутнього педагога внаслідок того, що професійно-педагогічні знання, норми набувають особистісної значущості як на рівні усвідомлення, так і на емоційно-ціннісному. Це відбувається тому, що вони починають продукуватися самими студентами через емоційну привабливість і привласнення на рівні самосвідомості. Досягається цей ефект завдяки різноманітності форм і методів впливу, що мають особистісно зорієнтоване забарвлення і базуються на принципах демократизму та гуманізму. Цілком слушно, що зазначена сукупність форм, засобів, методів і вихідних положень повинна знайти своє втілення у відповідній педагогічній технології. Оскільки мова йде про формування інтегративних якостей, то і технологія має бути інтегративною, оскільки внаслідок дії саме таких технологій (в нашому разі «Колаж» і «Пластилін») в особистості починають формуватися й розвиватися важливі професійні та особистісні якості.

Висновки. Основним механізмом сучасних інтегративних технологій, які суттєво впливають на процес навчання майбутніх учителів є багаторазова, сукупна дія на особистість, зокрема на її когнітивну й емоційну сфери. Витоки цієї ідеї ми знаходимо в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського, який розкрив тісний зв'язок між міцністю знань і емоціями, що ці знання супроводжують.

Швейцарии. Собр. соч./ К.Д.Ушинского. – М., Л.: Л.: АПН РСФСР, 1947-1949. – Т.3. – С. 8-252.

4. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и методикам обучения / А.В.Хуторской. – СПб.: Питер, 2004. – 541 с.

5. Бех І.Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології / І.Д.Бех // Педагогіка і психологія. – 1999. – №3. – С.5-6.

LITERATURE

1. Lordkinanidze D. O. Pedagogical thinking of K. D. Ushinsky / David Osipovich Lordkipanidze. - [3rd Edition]. – M.: State educational pedagogical publishing house of Minpros RSFSR, 1954. - 368 p.
2. Ushinsky K. D. Man as an object of education. Coll. of works by K. D. Ushinsky. - M, L: APS of RSFSR, 1947 - 1949. - V.9. – 628 p.
3. Ushinsky K. D. Educational trip to Switzerland. Coll. Of works by K. D. Ushinsky. - M, L: APS of RSFSR, 1947 - 1949. - V.3. - P. 8-252.
4. Khutorskoy A. V. Workshop on didactics and teaching methods / A. V. Khutorskoy. - St. Petersburg: Peter, 2004. – 541p.

З. Н. Курлянд

ИНТЕГРАТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В ПЛОСКОСТИ ИДЕЙ К.Д.УШИНСКОГО

В статье раскрыты основные механизмы современных интегративных технологий, имеющих существенное влияние на процесс обучения будущих учителей. Этим механизмом является многогранное совокупное воздействие на личность, в частности на ее когнитивную и эмоциональную сферы. Истоки этой идеи находятся в плоскости исследований К. Д. Ушинского, который раскрыл тесную связь между прочностью знаний и эмоциями, которые эти знания продуцируют.

Ключевые слова: интегративные технологии обучения, подготовка будущих учителей, принципы наглядности и прочности знаний по К. Д. Ушинскому.

Z. N. Kurlyand

INTEGRATIVE TECHNOLOGIES OF EDUCATION IN TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE PLANE OF IDEAS BY K. D. USHINSKY

The article studies some basic mechanisms of modern integrative technologies with significant impact on education of future teachers. This mechanism is a multiple cumulative impact on the individual, in particular, his\her cognitive and emotional spheres. The origin of this idea is in the plane of research of K. D. Ushinsky who revealed the close relationship between the strength of knowledge and emotions that the knowledge produced.

Keywords: integrative educational technologies, training of future teachers , principles of clarity and strength of knowledge by K. D. Ushinsky.

Подано до редакції 18.09.13
